

Recht op nieuws, ook aan het front

Uit Zoeklicht 30, 10de jaargang, 2001, pp. 4-7

Van al het leed dat een oorlog veroorzaakt, is het ergste misschien niet te weten wat er is gebeurd met je naaste familie. In de chaos van een oorlog verliezen familieleden elkaar immers vaak uit het oog. Strijders worden gewond, gevangengenomen, vermist of gedood. Mensen slaan op de vlucht, kinderen lopen verloren, families worden uit elkaar gerukt, verplaatst of verplicht naar een ander land of streek te vluchten. Huizen worden vernietigd, communicatie verbroken... Het Internationaal Humanitair Recht tracht het menselijke leed in gewapende conflicten zoveel mogelijk te verzachten. Hierbij gaat het niet enkel om het lenigen van fysieke noden, maar gaat ook aandacht uit naar het mentale leed, dat gewapende conflicten veroorzaken.

In het Eerste Aanvullend Protocol bij de Verdragen van Genève is een algemene bepaling opgenomen die stelt dat de activiteiten met betrekking tot de Verdragen van Genève en dit Protocol, hoofdzakelijk moeten worden gedreven door het recht van families om het lot van hun naasten te kennen. Om dit te verwezenlijken, zijn er in de Vier Verdragen van Genève en het Eerste Aanvullend Protocol verschillende wettelijke bepalingen opgenomen in verband met contactherstel, opsporing en familiehereniging. Zij moeten het mogelijk maken om leden van families die door het conflict gescheiden zijn, opnieuw met elkaar in contact te brengen en hen, waar mogelijk, te herenigen.

Deze bepalingen hebben echter enkel betrekking op personen die getroffen zijn door conflicten van internationale aard en op situaties van bezetting. In het Tweede Aanvullend Protocol, dat de niet-internationale conflicten behelst, zijn er geen dergelijke bepalingen opgenomen. Dit betekent echter niet dat deze personen geen bescherming en bijstand genieten. De oprichting in 1961 van het 'Central Tracing Agency (CTA)' (zie verder) werkte deze juridische lacune in belangrijke mate weg door de erkenning van de Verdragspartijen bij de Verdragen van Genève van 1949, van het CTA als neutrale tussenpersoon in tijden van internationale en niet-internationale conflicten en interne ongeregeldeheden. Verder erkent de internationale gemeenschap het recht van initiatief van het Internationale Rodekruiscomité (ICRC). Dit betekent dat het zijn diensten kan aanbieden in humanitaire situaties op werkvelden die vallen binnen zijn rol als neutrale en onafhankelijke instelling en tussenpersoon. Zelfs in situaties die niet gedekt worden door het Internationaal Humanitair Recht, zoals interne ongeregeldeheden, kan het een beroep doen op dit recht. De Verdragen vermelden twee soorten instellingen, die de praktische uitwerking van deze wettelijke bepalingen moeten mogelijk maken. Enerzijds zijn er de Nationale Informatiebureaus, anderzijds is er het Centraal Informatiebureau.

De Nationale Informatiebureaus

Zowel het Derde als het Vierde Verdrag van Genève voorzien, bij het uitbreken van een conflict en bij bezetting, in de oprichting van Nationale Informatiebureaus. Deze bureaus moeten worden opgericht op het grondgebied van de oorlogvoerende partijen. Ze zijn belast met het ontvangen en doorgeven van inlichtingen betreffende de beschermde personen, onderdanen van een andere staat, die zich in hun macht bevinden. In het geval van het Derde Verdrag, gaat het hierbij om

krijgsgevangenen. In het geval van het Vierde Verdrag, om burgers. Elke conflictpartij moet haar Informatiebureau binnen de kortst mogelijke tijd inlichtingen verstrekken over elke persoon in haar macht. Het verschaft alle beschikbare informatie over de identiteit van deze personen. Het Bureau doet vervolgens “met spoed en met de snelste middelen” deze inlichtingen toekomen aan de belanghebbende Mogendheid. Meestal gebeurt dit via de tussenkomst van het CTA. De inlichtingen moeten het mogelijk maken de beschermde persoon nauwkeurig te identificeren en belanghebbende verwanten spoedig te verwittigen. Het Informatiebureau ontvangt ook van de verschillende betrokken overheidsdiensten inlichtingen aangaande gevallen van overplaatsing, invrijheidstelling, repatriëring, vlucht, opneming in een hospitaal en overlijden.

Doorsturen van familienieuws

Deze bepaling heeft vooral betrekking op het recht van krijgsgevangenen en geïnterneerden om brieven en postkaarten te verzenden en te ontvangen.

Krijgsgevangenen

Onder Artikel 70 van het Derde Verdrag van Genève, heeft elke krijgsgevangene het recht om, onmiddellijk na zijn gevangenneming, een briefkaart naar zijn familie en naar het CTA te verzenden. Met deze ‘kaart van gevangenneming’ kan de gevangene zijn naasten inlichten over zijn gevangenschap, adres en gezondheidstoestand. De betreffende briefkaarten moeten met de grootste spoed worden verzonden en mogen op geen enkele wijze worden opgehouden. Volgens Artikel 71 van het Verdrag zijn krijgsgevangenen gerechtigd zowel brieven en briefkaarten te verzenden als te ontvangen. Indien de gevangenhoudende mogendheid het noodzakelijk acht deze correspondentie te beperken, moet zij niettemin maandelijks de verzending toestaan van ten minste twee brieven en vier briefkaarten. In de regel gebeurt de correspondentie van de krijgsgevangenen in hun moedertaal. De censuur van correspondentie aan of van krijgsgevangenen mag slechts worden uitgevoerd door de staat van verzending en van bestemming en slechts éénmaal door ieder van hen en moet zo snel mogelijk gebeuren. Krijgsgevangenen mogen ook wettelijke documenten (volmachten, testamenten...) ontvangen en verzenden, via tussenkomst van het CTA. Ze zijn eveneens gerechtigd per post of op iedere andere wijze persoonlijke of collectieve zendingen te ontvangen. Correspondentie en zendingen tot hulpverlening van of naar krijgsgevangenen zijn vrijgesteld van port.

Burgers

Volgens Artikel 25 van het Vierde Verdrag van Genève, hebben burgers het recht om aan de leden van hun naaste familie, waar zij zich ook bevinden, berichten van strikt persoonlijke aard te zenden en te ontvangen. Deze correspondentie moet met spoed en zonder ongerechtvaardigde vertraging worden verzonden. De rol van het CTA is de uitwisseling van familienieuws te vergemakkelijken wanneer de reguliere postdiensten niet langer functioneren. De rol van de nationale rodekruis- en rodehalvemaanverenigingen wordt eveneens uitdrukkelijk vermeld in dit artikel. Zij moeten hun actieve medewerking verlenen aan het CTA. De partijen bij het conflict mogen de correspondentie tussen familieleden beperken tot het gebruik van standaardformulieren, die 25 woorden naar vrije keuze mogen bevatten. Ze kunnen het aantal van deze te verzenden formulieren tot één per maand beperken.

Onder Artikel 106 hebben de gevangengenomen burgers, net als krijgsgevangenen, het recht, van zodra zij geïnterneerd zijn en in geval van ziekte, overbrenging naar een ander interneringsoord of naar een ziekeninrichting, een interneringskaart te zenden naar hun familie en naar het CTA.

De kaart bevat informatie over de internering, adres en gezondheidstoestand. Volgens Artikel 107 zijn geïnterneerden gerechtigd om brieven en briefkaarten te verzenden en te ontvangen. Deze correspondentie is onderworpen aan censuur (Art. 112), die zo snel mogelijk moet gebeuren. Ieder verbod om te corresponderen, door de Partijen bij het conflict om militaire of politieke redenen uitgevaardigd, mag slechts van tijdelijke aard en zo kort mogelijke duur zijn. Het CTA zorgt eveneens voor de verzending van wettelijke documenten, bestemd voor geïnterneerden of door hen verzonden (Artikel 113). In geval van overlijden moet een wettig ingeschreven officiële overlijdensakte worden opgemaakt, waarvan een eensluitend afschrift onverwijld moet worden toegezonden aan het CTA (Artikel 129).

In het Eerste Aanvullend Protocol zijn enkele bijzondere beschermingsmaatregelen opgenomen voor kinderen. Zij vormen immers een bijzonder kwetsbare groep, wanneer zij gedwongen worden op de vlucht te slaan en daarbij gescheiden worden van hun ouders. De Verdragen bepalen dat, in het geval van een tijdelijke evacuatie van kinderen naar een ander land (is enkel toegestaan onder bepaalde omstandigheden, omwille van dwingende redenen die verband houden met de gezondheid of de geneeskundige behandeling van kinderen of omwille van hun veiligheid), van ieder kind een fiche moet worden samengesteld. Deze kaart bevat volgende gegevens over het kind: naam, voornaam, geslacht, plaats en datum van geboorte, naam en voornaam van vader en moeder, familie, nationaliteit, moedertaal en andere talen dat het spreekt, adres, gezondheidstoestand, bloedgroep, bijzondere kentekens, datum en plaats waar het kind zijn land heeft verlaten en werd gevonden... eveneens voorzien van foto's. Deze kaarten moeten worden overgemaakt aan het CTA en moeten de terugkeer van het kind naar zijn familie en land vergemakkelijken (Artikel 78)

Opsporing van vermiste personen

Onder Artikel 26 van het Vierde Verdrag van Genève, moeten oorlogvoerende partijen de opsporingen vergemakkelijken, die werden ingesteld door familieleden, ten gevolge van het conflict van elkaar gescheiden. Dit moet het mogelijk maken om opnieuw contact met elkaar te nemen en zo mogelijk het gezin te herenigen. De partijen bij het conflict moeten de werkzaamheden bevorderen van organisaties die zich aan deze taak wijden.

Artikel 32 van het Eerste Aanvullend Protocol stelt dat families het recht hebben om kennis te nemen van het lot van hun verwanten. Onder Artikel 33 moet iedere partij bij het conflict, zodra de omstandigheden het toelaten en uiterlijk onmiddellijk na het einde van de daadwerkelijke vijandigheden, zoeken naar de personen die door een tegenpartij als vermist zijn opgegeven. Gegevens betreffende personen die als vermist zijn opgegeven en de verzoeken om dergelijke gegevens moeten worden doorgegeven aan de betreffende staat en aan het CTA. Artikel 34 bevat regels over het stoffelijk overschot. De partijen van het grondgebied waarop zich graven bevinden van personen die, ten gevolge van vijandelijkheden of tijdens een bezetting of een gevangenhouding zijn overleden, hebben de verplichting overeenkomsten te sluiten. Deze moeten de toegang tot de graven voor de familieleden van de overledenen vergemakkelijken. Ze moeten eveneens de terugkeer van het stoffelijk overschot en de persoonlijke bezittingen van de overledenen naar het land van herkomst, op verzoek van dat land of van de naaste familie, bevorderen.

Artikel 120 van het Derde Verdrag en Artikel 130 van het Vierde Verdrag bevatten de verplichting van de Partijen om, zo snel mogelijk, aan de Mogendheden van de overleden gevangenen, via de Nationale Informatiebureaus, de lijsten van hun graven te doen toekomen. Deze lijsten moeten alle bijzonderheden bevatten, nodig om de betreffende personen te identificeren en de juiste plaats van hun graven vast te stellen.

Familiehereniging

Staten moeten op alle mogelijke manieren de hereniging vergemakkelijken van gezinnen die ten gevolge van gewapende conflicten zijn gescheiden. Ze moeten in het bijzonder het werk bevorderen van de humanitaire organisaties die deze taak vervullen (Artikel 74, Protocol I).

Artikel 119 van het Derde Verdrag van Genève en artikels 128, 134 en 135 van het Vierde Verdrag van Genève bevatten regels over de transfer of repatriëring van gevangenen of andere beschermde personen. De partijen moeten na het einde van de vijandelijkheden of de bezetting de terugkeer van alle gevangenen naar hun voormalige woonplaats waarborgen of hun repatriëring vergemakkelijken. De gevangenhoudende Mogendheid moet de kosten dragen van de terugkeer van de in vrijheid gestelde personen.

De rol van het ICRC

Het behoud en het herstel van familierelaties is een belangrijk aspect van de activiteiten van het Rode Kruis, in het bijzonder van het ICRC. Het ICRC tracht deze activiteit te bewerken, enerzijds door de overheden erop te wijzen hun verplichtingen op dit domein na te komen, anderzijds door directe actie op het terrein. Het is immers de taak van het ICRC om, als neutrale en onafhankelijke instelling, bescherming en bijstand te verlenen aan militaire en burgerlijke slachtoffers van internationale en niet-internationale gewapende conflicten en interne ongeregeldeheden en de directe gevolgen daarvan. In de nasleep van de oorlog in Bosnië en Herzegovina, wachten duizenden families nog steeds op informatie over het lot van hun geliefden. In overeenstemming met hun mandaat en het Dayton-Vredesakkoord, probeert het ICRC opklaring te brengen over het lot van deze vermiste personen. Daartoe bezoeken ICRC-afgevaardigden zoveel mogelijk personen op het terrein en onderhandelen ze met de bevoegde autoriteiten, in de hoop de nodige informatie te krijgen. Sinds 1996 heeft het ICRC ongeveer 20.000 dergelijke gevallen overgemaakt aan de betreffende partijen bij het conflict. Het ICRC maakt ook gebruik van moderne communicatiemiddelen, zoals het internet. De namen van de vermiste personen worden op de web-site van het ICRC gepubliceerd, met de bedoeling zoveel en zo snel mogelijk informatie te verzamelen.

Ook de crisis in Kosovo heeft een pijnlijke erfenis nagelaten. Sinds januari 1998 is het ICRC op zoek naar informatie over vermiste personen. Er wordt op dit vlak onderhandeld met de relevante instanties en politieke leiders van zowel Belgrado als Pristina.

Een bijkomende activiteit van het ICRC in dit verband, zijn de bezoeken aan gevangenisbezoekers. Eén van de hoofddoelstellingen van deze bezoeken is immers om contactherstel mogelijk te maken tussen de gedetineerde en zijn familie. In december vorig jaar had het ICRC meer dan 5.000 namen verzameld van vermiste personen in Kosovo. Over het lot van 1.500 van hen, slaagde het ICRC erin opklaring te brengen. Dit hoofdzakelijk via gevangenisbezoeken.

Ook de crisis in Rwanda laat nog steeds haar sporen na. Gedurende de massale repatriëringen van de kampen in Zaïre in november 1996, werden heel veel kinderen van hun familieleden gescheiden. Het probleem van de vermiste en niet-vergezeldde kinderen stelde zich heel manifest in deze oorlog. Heel wat kinderen waren niet in staat om voldoende informatie te geven om de zoektocht naar hun ouders te beginnen, omdat ze ofwel te jong ofwel getraumatiseerd waren. Specifiek voor deze kinderen startte het ICRC, samen met andere internationale instellingen en NGO's, een 'foto-opsporingsprogramma'. In dit programma werd van de vermiste kinderen zo snel mogelijk een foto genomen. Deze werden vervolgens verzameld in albums en naar zoveel

mogelijk plaatsen verspreid. Alle binnenkomende informatie sloegen medewerkers op in een speciale database. Wanneer een familielid een kind identificeerde, werd dit eerst nauwkeurig geverifieerd, vooraleer de hereniging kon plaatsvinden. De fotoalbums waren een belangrijke stimulans voor de opsporingsactiviteiten. Ze spoorden de families aan om zelf ook actief mee te zoeken via hun bezoek aan de centra waar ze de foto's konden bekijken. Tot nog toe is ongeveer 63 % van de vermiste gefotografeerde kinderen opnieuw herenigd met hun familie.

Het Rode Kruis heeft door de jaren heen een expertise verworven op het domein van familierelaties. De veranderingen die hebben plaatsgevonden in de aard van de conflicten, waarbij steeds meer burgers getroffen worden, met massale bewegingen van de bevolking tot gevolg en de vermenigvuldiging van verdwijningen en opsluitingen, hebben de acties van het ICRC en de verschillende nationale rodekruis-rodehalvemaanverenigingen nog versterkt. De groeiende behoefte bij mensen die getroffen worden door oorlog om het contact met hun uit het oog verloren familieleden te herstellen, om de niet-vergezeld minderjarigen en andere kwetsbare groepen te beschermen en om een licht te werpen op het lot van personen die als vermist worden opgegeven, kan enkel pleiten voor een verdere uitbouw en specialisatie op dit domein.

Sofie Picavet